

Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (τμήμα μείζονος συνθέσεως)

της 22ας Δεκεμβρίου 2022*

«Προδικαστική παραπομπή – Περιβάλλον – Οδηγίες 80/779/ΕΟΚ, 85/203/ΕΟΚ, 96/62/ΕΚ, 1999/30/ΕΚ και 2008/50/ΕΚ – Ποιότητα του αέρα – Οριακές τιμές για τα μικροσωματίδια (ΑΣ₁₀) και για το διοξείδιο του αζώτου (NO₂)– Υπέρβαση – Σχέδια για την ποιότητα του αέρα – Βλάβες που φέρονται να προκλήθηκαν σε ιδιώτη από την υποβάθμιση του αέρα συνεπεία υπέρβασης των οριακών τιμών – Ευθύνη του οικείου κράτους μέλους – Προϋποθέσεις για τη θεμελίωση της ευθύνης – Απαίτηση να αποσκοπεί ο παραβιασθείς κανόνας του δικαίου της Ένωσης στην απονομή δικαιωμάτων στους ζημιωθέντες ιδιώτες – Δεν πληρούται»

Στην υπόθεση C-61/21,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το cour administrative d'appel de Versailles (διοικητικό εφετείο Βερσαλλιών, Γαλλία) με απόφαση της 29ης Ιανουαρίου 2021, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 2 Φεβρουαρίου 2021, στο πλαίσιο της δίκης

JP

κατά

Ministre de la Transition écologique,

Premier ministre,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τμήμα μείζονος συνθέσεως),

συγκείμενο από τους Κ. Lenaerts, Πρόεδρο, L. Bay Larsen, Αντιπρόεδρο, A. Arabadjiev, A. Prechal, E. Regan και L. S. Rossi, προέδρους τμήματος, M. Plešič, J.-C. Bonichot, N. Piçarra, I. Jarukaitis, A. Kumin, N. Jääskinen, N. Wahl, J. Passer (εισηγητή) και O. Spineanu-Matei, δικαστές,

γενική εισαγγελέας: J. Kokott

γραμματέας: V. Giacobbo, διοικητική υπάλληλος,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 15ης Μαρτίου 2022,

* Γλώσσα διαδικασίας: η γαλλική.

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

- ο JP, εκπροσωπούμενος από τον L. Gimalac, avocat,
- η Γαλλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τους T. Stéhelin και W. Zemamta,
- η Ιρλανδία, εκπροσωπούμενη από τις M. Browne, M. Lane και J. Quaney, επικουρούμενες από τον D. Fennelly, barrister, και την S. Kingston, SC,
- η Ιταλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την G. Palmieri, επικουρούμενη από τον G. Palatiello, avvocato dello Stato,
- η Πολωνική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τους B. Majczyna και D. Krawczyk,
- η Ολλανδική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την A. Hanje,
- η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τους M. Noll-Ehlers και F. Thiran,

αφού άκουσε τη γενική εισαγγελέα, που ανέπτυξε τις προτάσεις της κατά τη συνεδρίαση της 5ης Μαΐου 2022,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του άρθρου 13, παράγραφος 1, και του άρθρου 23, παράγραφος 1, της οδηγίας 2008/50/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 21ης Μαΐου 2008, για την ποιότητα του ατμοσφαιρικού αέρα και καθαρότερο αέρα για την Ευρώπη (ΕΕ 2008, L 152, σ. 1).
- 2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ, αφενός, του JP και, αφετέρου, του Ministre de la Transition écologique (Υπουργού Οικολογικής Μεταβάσεως, Γαλλία) και του Premier ministre (Πρωθυπουργού, Γαλλία), με αντικείμενο προσφυγή-αγωγή του JP με αιτήματα, μεταξύ άλλων, αφενός, την ακύρωση της σιωπηρής απόφασης με την οποία ο νομάρχης του Val-d'Oise (Γαλλία) αρνήθηκε να λάβει τα αναγκαία μέτρα για την επίλυση των προβλημάτων υγείας του JP που συνδέονται με την ατμοσφαιρική ρύπανση και, αφετέρου, την εκ μέρους της Γαλλικής Δημοκρατίας καταβολή αποζημίωσης για τις διάφορες βλάβες τις οποίες ο JP αποδίδει στην ατμοσφαιρική ρύπανση.

Το νομικό πλαίσιο

Το δίκαιο της Ένωσης

Η οδηγία 80/779/ΕΟΚ

- 3 Το άρθρο 3 της οδηγίας 80/779/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 15ης Ιουλίου 1980, όσον αφορά τις οριακές τιμές και τις καθοδηγητικές τιμές ποιότητας της ατμόσφαιρας για το διοξείδιο του θείου και τα αιωρούμενα σωματίδια (ΕΕ 1980, L 229, σ. 30), προέβλεπε τα εξής:

«1. Με την επιφύλαξη των κατωτέρω διατάξεων, τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα κατάλληλα μέτρα ώστε, από την 1η Απριλίου 1983, οι συγκεντρώσεις διοξειδίου του θείου και αιωρούμενων σωματιδίων στην ατμόσφαιρα να μην υπερβαίνουν τις οριακές τιμές που προβλέπονται στο παράρτημα I.

2. Στην περίπτωση που ένα κράτος μέλος κρίνει ότι οι συγκεντρώσεις διοξειδίου του θείου και αιωρούμενων σωματιδίων στην ατμόσφαιρα είναι δυνατό, παρά τα μέτρα που έχουν ληφθεί, να υπερβούν, μετά από την 1η Απριλίου 1983, σε ορισμένες ζώνες, τις οριακές τιμές που προβλέπονται στο παράρτημα I, το κράτος αυτό ενημερώνει σχετικά την Επιτροπή [των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων] πριν από την 1η Οκτωβρίου 1982.

Το κράτος μέλος διαβιβάζει ταυτόχρονα στην Επιτροπή προγράμματα με στόχο την προοδευτική βελτίωση της ποιότητας του ατμοσφαιρικού αέρα στις ζώνες αυτές. Τα προγράμματα αυτά, που έχουν καταρτισθεί με βάση κατάλληλα στοιχεία σχετικά με τη φύση, την προέλευση και την εξέλιξη της ρύπανσης, περιγράφουν ιδιαίτερα τα μέτρα που έχουν ήδη ληφθεί ή που πρόκειται να ληφθούν, καθώς και τις διαδικασίες που εφαρμόζονται ή που πρόκειται να εφαρμοσθούν από το κράτος μέλος. Στόχος των μέτρων και των διαδικασιών αυτών πρέπει να είναι η μείωση, στο εσωτερικό αυτών των ζωνών, των συγκεντρώσεων διοξειδίου του θείου και αιωρούμενων σωματιδίων στην ατμόσφαιρα σε επίπεδα κατώτερα ή ίσα προς τα επίπεδα των οριακών τιμών που προβλέπονται στο παράρτημα I, το συντομότερο δυνατόν και, το αργότερο, μέχρι την 1η Απριλίου 1993.»

- 4 Κατά το άρθρο 7, παράγραφοι 1 και 2, της ανωτέρω οδηγίας:

«1. Από την έναρξη ισχύος της παρούσας οδηγίας, τα κράτη μέλη ενημερώνουν την Επιτροπή, το αργότερο έξι μήνες μετά το τέλος (31 Μαρτίου) της ετήσιας περιόδου αναφοράς, σχετικά με τις περιπτώσεις υπέρβασης των οριακών τιμών που προβλέπονται στο παράρτημα I και σχετικά με τις συγκεντρώσεις που έχουν καταγραφεί.

2. Γνωστοποιούν επίσης στην Επιτροπή, το αργότερο ένα έτος μετά το τέλος της ετήσιας περιόδου αναφοράς, τους λόγους αυτών των υπερβάσεων, καθώς και τα μέτρα που έλαβαν για να αποφευχθεί η επανάληψή τους.»

- 5 Το παράρτημα I της εν λόγω οδηγίας, με τίτλο «Οριακές τιμές για το διοξείδιο του θείου και τα αιωρούμενα σωματίδια», όριζε στον πίνακα Β τα εξής:

«Οριακές τιμές για τα αιωρούμενα σωματίδια [όπως μετρούνται με τη μέθοδο του μαύρου καπνού ⁽¹⁾], εκφρασμένες σε [μικρογραμμάρια ανά κυβικό μέτρο (μg/m³)]

Περίοδος αναφοράς	Οριακή τιμή για τα αιωρούμενα σωματίδια
Έτος	80 (διάμεσος των καθημερινών μέσων τιμών που λαμβάνονται στη διάρκεια του έτους)
Χειμώνας (1 Οκτωβρίου έως 31 Μαρτίου)	130 (διάμεσος των καθημερινών μέσων τιμών που λαμβάνονται στη διάρκεια του χειμώνα)
Έτος (αποτελείται από μονάδες περιόδων μέτρησης των 24 ωρών)	250 ⁽²⁾ (98ο εκατοστημόριο όλων των καθημερινών μέσων τιμών που λαμβάνονται στη διάρκεια του έτους)

(¹) Τα αποτελέσματα των μετρήσεων μαύρου καπνού σύμφωνα με τη μέθοδο του ΟΟΣΑ, έχουν μετατραπεί σε σταθμικές μονάδες, όπως αυτό περιγράφεται από τον ΟΟΣΑ (βλέπε παράρτημα III).

(²) Τα κράτη μέλη πρέπει να λαμβάνουν όλα τα κατάλληλα μέτρα για να διασφαλίσουν ότι η τιμή αυτή δεν θα ξεπερνιέται για περισσότερες από τρεις συνεχόμενες ημέρες. Επιπλέον, τα κράτη μέλη πρέπει να καταβάλλουν προσπάθειες για να προλαμβάνουν και να μειώνουν τέτοιες υπερβάσεις της τιμής αυτής.»

Η οδηγία 85/203/ΕΟΚ

- 6 Το άρθρο 3 της οδηγίας 85/203/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 7ης Μαρτίου 1985, σχετικά με τις προδιαγραφές ποιότητας του αέρα για το διοξείδιο του αζώτου (ΕΕ 1985, L 87, σ. 1), όριζε τα ακόλουθα:

«1. Τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα ώστε, από την 1η Ιουλίου 1987, οι συγκεντρώσεις διοξειδίου του αζώτου στην ατμόσφαιρα, οι οποίες μετρούνται σύμφωνα με το παράρτημα III, να μην υπερβαίνουν την οριακή τιμή του παραρτήματος I.

2. Όταν, πάντως, λόγω ειδικών περιστάσεων, υπάρχει κίνδυνος οι συγκεντρώσεις διοξειδίου του αζώτου στην ατμόσφαιρα, παρά τα μέτρα που έχουν ληφθεί, να υπερβούν σε ορισμένες ζώνες και μετά την 1η Ιουλίου 1987 την οριακή τιμή του παραρτήματος I, το ενδιαφερόμενο κράτος μέλος ενημερώνει σχετικά την Επιτροπή πριν από την 1η Ιουλίου 1987.

Το κράτος μέλος αυτό κοινοποιεί το συντομότερο δυνατό στην Επιτροπή σχέδια για τη σταδιακή βελτίωση της ποιότητας του αέρα στις ζώνες αυτές. Τα σχέδια αυτά, τα οποία καταρτίζονται βάσει κατάλληλων πληροφοριών σχετικά με τη φύση, την προέλευση και την εξέλιξη της ρύπανσης αυτής, περιγράφουν ειδικότερα τα μέτρα που έχουν ληφθεί ή που πρόκειται να ληφθούν, καθώς και τις διαδικασίες που εφαρμόζονται ή που πρόκειται να εφαρμοστούν στο κράτος μέλος. Τα μέτρα και οι διαδικασίες αυτές πρέπει να αποβλέπουν στη μείωση, στις ζώνες αυτές, των συγκεντρώσεων του διοξειδίου του αζώτου στην ατμόσφαιρα σε τιμές κατώτερες ή ίσες με την οριακή τιμή του παραρτήματος I, το συντομότερο δυνατό και το αργότερο έως την 1η Ιανουαρίου 1994.»

- 7 Κατά το άρθρο 7, παράγραφοι 1 και 2, της ανωτέρω οδηγίας:

«1. Από την 1η Ιουλίου 1987, και το αργότερο έξι μήνες μετά τη λήξη της ετήσιας περιόδου αναφοράς (31 Δεκεμβρίου), τα κράτη μέλη γνωστοποιούν στην Επιτροπή τις περιπτώσεις υπέρβασης της οριακής τιμής του παραρτήματος I, καθώς και τις συγκεντρώσεις που παρατηρήθηκαν.

2. Τα κράτη μέλη ανακοινώνουν επίσης στην Επιτροπή, το αργότερο ένα χρόνο μετά τη λήξη της ετήσιας περιόδου αναφοράς, τους λόγους στους οποίους οφείλονται οι υπερβάσεις αυτές, καθώς και τα μέτρα που έλαβαν για να τις αντιμετωπίσουν.»

- 8 Το παράρτημα I της εν λόγω οδηγίας, το οποίο τιτλοφορούνταν «Οριακή τιμή για το διοξείδιο του αζώτου», προέβλεπε τα ακόλουθα:

«(Η οριακή τιμή εκφράζεται σε $\mu\text{g}/\text{m}^3$. Η μέτρηση του όγκου θα πρέπει να ανάγεται στις ακόλουθες συνθήκες θερμοκρασίας και πίεσης: 293° [Κέλβιν ($^\circ\text{K}$)] και 101,3 [Κιλοπασκάλ (kPa)])

Περίοδος αναφοράς ⁽¹⁾	Οριακή τιμή για το διοξείδιο του αζώτου
Έτος	200
	98ο εκατοστημόριο, υπολογιζόμενο βάσει των μέσων τιμών ανά ώρα ή για μικρότερα χρονικά διαστήματα, οι οποίες λαμβάνονται καθ' όλη τη διάρκεια του έτους ⁽²⁾

⁽¹⁾ Η ετήσια περίοδος αναφοράς αρχίζει την 1η Ιανουαρίου του ημερολογιακού έτους και λήγει στις 31 Δεκεμβρίου.

⁽²⁾ Προκειμένου να αναγνωριστεί η εγκυρότητα του υπολογισμού του 98ου εκατοστημορίου, πρέπει να υπάρχει το 75 % των δυνατών τιμών, κατανεμημένων κατά το δυνατόν ομοιόμορφα καθ' όλο το έτος, για τον τόπο διεξαγωγής των μετρήσεων που έχει ληφθεί υπόψη.

Σε περίπτωση που, για ορισμένους τόπους, η περίοδος για την οποία δεν υπάρχουν μετρήσεις υπερβαίνει τις 10 ημέρες, αυτό πρέπει να αναφέρεται στο υπολογιζόμενο εκατοστημόριο.

Ο υπολογισμός του 98ου εκατοστημορίου βάσει των ετησίων τιμών πραγματοποιείται ως εξής: το 98ο εκατοστημόριο πρέπει να υπολογίζεται βάσει των τιμών που μετρούνται πραγματικά. Οι μετρούμενες τιμές στρογγυλεύονται στο πλησιέστερο $\mu\text{g}/\text{m}^3$. Όλες οι τιμές καταγράφονται σε πίνακα κατά αύξουσα τάξη μεγέθους και για κάθε τόπο μετρήσεων:

$$X_1 \leq X_2 \leq X_3 \leq \dots \leq X_k \leq \dots \leq X_{N-1} \leq X_N$$

Το 98ο εκατοστημόριο είναι η τιμή της τάξεως k , όπου το k υπολογίζεται με τη βοήθεια του ακόλουθου τύπου:

$$k = (q \times N)$$

Το q ισούται με 0,98 για το 98ο εκατοστημόριο και με 0,50 για το 50ό εκατοστημόριο, ενώ το N είναι ο αριθμός των τιμών που έχουν πραγματικά μετρηθεί. Η τιμή $(q \times N)$ εκφράζεται με προσέγγιση ακεραίου.

Σε περίπτωση που τα όργανα μετρήσεων δεν μπορούν ακόμα να παράσχουν διακριτές τιμές, αλλά μόνο ομάδες τιμών ευρύτερες από $1 \mu\text{g}/\text{m}^3$, το ενδιαφερόμενο κράτος μέλος μπορεί, για τον υπολογισμό του εκατοστημορίου, να χρησιμοποιήσει τη μέθοδο της παρεμβολής, υπό τον όρο ότι ο τύπος της παρεμβολής θα γίνει δεκτός από την Επιτροπή και ότι οι ομάδες τιμών δεν θα είναι ευρύτερες από $10 \mu\text{g}/\text{m}^3$. Η προσωρινή αυτή παρέκκλιση ισχύει μόνο για τα ήδη εγκατεστημένα όργανα και για χρονικό διάστημα που δεν υπερβαίνει τη διάρκεια ζωής των εν λόγω οργάνων, το οποίο εν πάση περιπτώσει περιορίζεται σε 10 έτη από την έναρξη εφαρμογής της παρούσας οδηγίας.»

Η οδηγία 96/62/ΕΚ

- 9 Το τιτλοφορούμενο «Καθορισμός των οριακών τιμών και [των] ορίων συναγερμού όσον αφορά τον αέρα του περιβάλλοντος» άρθρο 4 της οδηγίας 96/62/ΕΚ του Συμβουλίου, της 27ης Σεπτεμβρίου 1996, για την εκτίμηση και τη διαχείριση της ποιότητας του αέρα του περιβάλλοντος (ΕΕ 1996, L 296, σ. 55), όριζε στις παραγράφους 1 και 5 τα ακόλουθα:

«1. [...] η Επιτροπή υποβάλλει στο Συμβούλιο [της Ευρωπαϊκής Ένωσης] προτάσεις σχετικά με τον καθορισμό των οριακών τιμών και των δεόντων ορίων συναγερμού [...]

[...]

5. Σύμφωνα προς τις διατάξεις της Συνθήκης το Συμβούλιο θεσπίζει τη νομοθεσία που προβλέπεται στην παράγραφο 1 [...]».
- 10 Το επιγραφόμενο «Βελτίωση της ποιότητας του αέρα του περιβάλλοντος – Γενικές απαιτήσεις» άρθρο 7 της ανωτέρω οδηγίας προέβλεπε τα εξής:
- «1. Τα κράτη μέλη μεριμνούν για την τήρηση των οριακών τιμών.
2. Τα μέτρα που λαμβάνονται για την επίτευξη των στόχων της οδηγίας πρέπει:
- α) να εκφράζουν μια ολοκληρωμένη προσέγγιση προστασίας του αέρα, των υδάτων και του εδάφους·
- β) να μην αντιβαίνουν προς την κοινοτική νομοθεσία για την προστασία της υγείας και της ασφάλειας των εργαζομένων στους χώρους εργασίας·
- γ) να μην έχουν δυσμενείς και σοβαρές επιπτώσεις στο περιβάλλον των άλλων κρατών μελών.
3. Τα κράτη μέλη εκπονούν σχέδια δράσης με τα βραχυπρόθεσμα μέτρα στην περίπτωση κινδύνου υπέρβασης των οριακών τιμών ή/και των ορίων συναγεμμού, ώστε να μειωθεί ο κίνδυνος υπέρβασης και να περιορισθεί η διάρκειά του. Τα σχέδια αυτά μπορούν να περιλαμβάνουν ενδεχομένως μέτρα ελέγχου και, εφόσον αυτό είναι αναγκαίο, μέτρα αναστολής των δραστηριοτήτων που συμβάλλουν στην υπέρβαση των οριακών τιμών, περιλαμβανομένης της κυκλοφορίας αυτοκινήτων.»
- 11 Κατά το άρθρο 8 της εν λόγω οδηγίας, με τίτλο «Μέτρα εφαρμοστέα στις ζώνες όπου τα επίπεδα υπερβαίνουν την οριακή τιμή»:
- «1. Τα κράτη μέλη καταρτίζουν κατάλογο των ζωνών και των οικισμών όπου τα επίπεδα ενός ή περισσότερων ρύπων υπερβαίνουν την οριακή τιμή προσαυξημένη κατά το περιθώριο ανοχής.
- Όταν δεν έχει καθοριστεί περιθώριο ανοχής για δεδομένο ρύπο, οι ζώνες και οι οικισμοί όπου το επίπεδο του ρύπου αυτού υπερβαίνει την οριακή τιμή εξομοιώνονται προς τις ζώνες και τους οικισμούς που αναφέρονται στο πρώτο εδάφιο και εφαρμόζονται οι παράγραφοι 3 έως 5.
2. Τα κράτη μέλη καταρτίζουν κατάλογο των ζωνών και οικισμών όπου τα επίπεδα ενός ή περισσότερων ρύπων κυμαίνονται μεταξύ της οριακής τιμής και της οριακής τιμής προσαυξημένης κατά το περιθώριο ανοχής.
3. Στις ζώνες και τους οικισμούς της παραγράφου 1, τα κράτη μέλη μεριμνούν για την εκπόνηση ή την εφαρμογή σχεδίου ή προγράμματος, προς επίτευξη της οριακής τιμής εντός της οριζόμενης προθεσμίας.
- Το σχέδιο ή πρόγραμμα, το οποίο θα πρέπει να είναι προσιτό στο κοινό, περιλαμβάνει τουλάχιστον τις πληροφορίες που απαριθμούνται στο παράρτημα IV.
4. Στις ζώνες και τους οικισμούς που αναφέρονται στην παράγραφο 1 όπου περισσότεροι του ενός ρύποι υπερβαίνουν τις οριακές τιμές, τα κράτη μέλη υποβάλλουν ολοκληρωμένο σχέδιο που καλύπτει όλους τους εν λόγω ρύπους.

5. Η Επιτροπή ελέγχει τακτικά την εφαρμογή των σχεδίων ή προγραμμάτων τα οποία υποβάλλονται σύμφωνα με την παράγραφο 3, εξετάζοντας την πρόοδο που έχει επιτευχθεί και τις προοπτικές όσον αφορά την ατμοσφαιρική ρύπανση.

6. Όταν το επίπεδο ενός ρύπου υπερβαίνει ή υπάρχει κίνδυνος να υπερβεί την οριακή τιμή προσαυξημένη κατά το περιθώριο ανοχής ή, κατά περίπτωση, το όριο συναγεμμού, λόγω σημαντικής ρύπανσης η οποία προέρχεται από άλλο κράτος μέλος, τα ενδιαφερόμενα κράτη μέλη πραγματοποιούν διαβουλεύσεις προκειμένου να αντιμετωπισθεί η κατάσταση. Η Επιτροπή μπορεί να συμμετέχει στις διαβουλεύσεις αυτές.»

12 Το άρθρο 13, παράγραφος 1, της ίδιας οδηγίας όριζε τα εξής:

«Τα κράτη μέλη θεσπίζουν τις νομοθετικές, κανονιστικές και διοικητικές διατάξεις που απαιτούνται για τη συμμόρφωση προς την παρούσα οδηγία [το αργότερο] 18 μήνες μετά την έναρξη ισχύος της όσον αφορά τις διατάξεις των άρθρων 1 έως 4 και 12 και των παραρτημάτων I έως IV και το αργότερο την ημερομηνία κατά την οποία τίθενται σε εφαρμογή οι διατάξεις που αναφέρονται στο άρθρο 4 παράγραφος 5, όσον αφορά τις διατάξεις των λοιπών άρθρων.

[...]»

Η οδηγία 1999/30/ΕΚ

13 Το επιγραφόμενο «Διοξειδίο του αζώτου και οξειδία του αζώτου» άρθρο 4 της οδηγίας 1999/30/ΕΚ του Συμβουλίου, της 22ας Απριλίου 1999, σχετικά με τις οριακές τιμές διοξειδίου του θείου, διοξειδίου του αζώτου και οξειδίων του αζώτου, σωματιδίων και μολύβδου, στον αέρα του περιβάλλοντος (ΕΕ 1999, L 163, σ. 41), όριζε στην παράγραφο 1 τα εξής:

«Τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα προκειμένου να εξασφαλίσουν ότι οι συγκεντρώσεις διοξειδίου του αζώτου και, εφόσον απαιτείται, οξειδίων του αζώτου, στον αέρα του περιβάλλοντος, όπως εκτιμώνται σύμφωνα με το άρθρο 7, δεν υπερβαίνουν τις οριακές τιμές που αναφέρονται στο μέρος I του παραρτήματος II από τις καθοριζόμενες στο μέρος αυτό ημερομηνίες.

Τα περιθώρια ανοχής που καθορίζονται στο μέρος I του παραρτήματος II εφαρμόζονται σύμφωνα με το άρθρο 8 της οδηγίας 96/62/ΕΚ.»

14 Το τιτλοφορούμενο «Σωματίδια» άρθρο 5 της οδηγίας 1999/30 προέβλεπε στην παράγραφο 1 τα ακόλουθα:

«Τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα προκειμένου να εξασφαλίσουν ότι οι συγκεντρώσεις $A_{Σ10}$ στον αέρα του περιβάλλοντος, όπως εκτιμώνται σύμφωνα με το άρθρο 7, δεν υπερβαίνουν τις οριακές τιμές που αναφέρονται στο μέρος I του παραρτήματος III από τις καθοριζόμενες στο μέρος αυτό ημερομηνίες.

Τα περιθώρια ανοχής που καθορίζονται στο μέρος I του παραρτήματος III, εφαρμόζονται σύμφωνα με το άρθρο 8 της οδηγίας 96/62/ΕΚ.»

- 15 Το άρθρο 9 της οδηγίας 1999/30, το οποίο φέρει τον τίτλο «Καταργήσεις και μεταβατικές ρυθμίσεις», όριζε τα εξής:

«1. Η οδηγία [80/779] καταργείται από τις 19 Ιουλίου 2001 [...] εκτός από το άρθρο 1, το άρθρο 2 παράγραφος 1, το άρθρο 3 παράγραφος 1, τα άρθρα 9, 15 και 16 και τα παραρτήματα I, IIIβ, και IV, τα οποία καταργούνται από την 1η Ιανουαρίου 2005.

[...]

3. Η οδηγία 85/203/ΕΟΚ [...] καταργείται από τις 19 Ιουλίου 2001, εκτός από το άρθρο 1 παράγραφος 1 πρώτη περίπτωση και παράγραφος 2, το άρθρο 2 πρώτη περίπτωση, το άρθρο 3 παράγραφος 1, τα άρθρα 5, 9, 15 και [16] και το παράρτημα I, τα οποία καταργούνται από την 1η Ιανουαρίου 2010.

[...]»

- 16 Το άρθρο 12, παράγραφος 1, της οδηγίας 1999/30, το οποίο φέρει τον τίτλο «Εφαρμογή», είχε ως εξής:

«Τα κράτη μέλη θέτουν σε ισχύ τις αναγκαίες νομοθετικές, κανονιστικές και διοικητικές διατάξεις προκειμένου να συμμορφωθούν με την παρούσα οδηγία έως τις 19 Ιουλίου 2001. Ενημερώνουν αμέσως την Επιτροπή σχετικά.

[...]»

- 17 Το παράρτημα II της οδηγίας αυτής, το οποίο επιγράφεται «Οριακές τιμές για το διοξείδιο του αζώτου (NO₂) και τα οξειδία του αζώτου (NO_x) και όριο συναγερμού για το διοξείδιο του αζώτου», προέβλεπε τα εξής:

«I. Οριακές τιμές για το διοξείδιο του αζώτου και τα οξειδία του αζώτου

Οι οριακές τιμές εκφράζονται σε $\mu\text{g}/\text{m}^3$. Η μέτρηση του όγκου πρέπει να ανάγεται σε θερμοκρασία 293 °K και σε πίεση 101,3 kPa.

	Περίοδος αναφοράς για τον υπολογισμό του μέσου όρου	Οριακή τιμή	Περιθώριο ανοχής	Προθεσμία συμμόρφωσης προς την οριακή τιμή
1. Ωριαία οριακή τιμή για την προστασία της ανθρώπινης υγείας	1 ώρα	200 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ NO ₂ των οποίων δεν πρέπει να σημειώνεται υπέρβαση [περισσότερες] από 18 φορές ανά ημερολογιακό έτος [...]	50 % κατά την έναρξη ισχύος της παρούσας οδηγίας, μειούμενο από 1ης Ιανουαρίου 2001 και κατόπιν [κάθε] 12 μήνες κατά ίσο ετήσιο ποσοστό ώστε να φθάσει το 0 % την 1η Ιανουαρίου 2010	1η Ιανουαρίου 2010
2. Ετήσια οριακή τιμή για την προστασία της ανθρώπινης υγείας	Ημερολογιακό έτος	40 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ NO ₂	50 % κατά την έναρξη ισχύος της παρούσας οδηγίας, μειούμενο από 1ης Ιανουαρίου 2001 και κατόπιν κάθε 12 μήνες κατά ίσο ετήσιο ποσοστό ώστε να φθάσει το 0 % την 1η Ιανουαρίου 2010	1η Ιανουαρίου 2010
3. Ετήσια οριακή τιμή για την προστασία της βλάστησης	Ημερολογιακό έτος	30 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ NO _x	Κανένα	19 Ιουλίου 2001

[...].».

- 18 Το επιγραφόμενο «Οριακές τιμές για τα σωματίδια (ΑΣ₁₀)» παράρτημα ΙΙΙ της εν λόγω οδηγίας όριζε τα εξής:

«	Περίοδος αναφοράς για τον υπολογισμό του μέσου όρου	Οριακή τιμή	Περιθώριο ανοχής	Προθεσμία συμμόρφωσης προς την οριακή τιμή
ΣΤΑΔΙΟ 1				
1. 24ωρη οριακή τιμή για την προστασία της ανθρώπινης υγείας	24 ώρες	50 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ ΑΣ ₁₀ , των οποίων δεν πρέπει να σημειώνεται υπέρβαση περισσότερες από 35 φορές ανά ημερολογιακό έτος	50 % κατά την έναρξη ισχύος της παρούσας οδηγίας, μειούμενο από 1ης Ιανουαρίου 2001, και κατόπιν κάθε 12 μήνες κατά ίσο ετήσιο ποσοστό, ώστε να φθάσει το 0 % την 1η Ιανουαρίου 2005	1η Ιανουαρίου 2005

2. Ετήσια οριακή τιμή για την προστασία της ανθρώπινης υγείας	Ημερολογιακό έτος	40 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ $\text{A}\Sigma_{10}$	20 % κατά την έναρξη ισχύος της παρούσας οδηγίας, μειούμενο από 1ης Ιανουαρίου 2001, και κατόπιν κάθε 12 μήνες κατά ίσο ετήσιο ποσοστό, ώστε να φθάσει το 0 % την 1η Ιανουαρίου 2005.	1η Ιανουαρίου 2005
---	-------------------	---	---	--------------------

ΣΤΑΔΙΟ 2 (1)

1. 24ωρη οριακή τιμή για την προστασία της ανθρώπινης υγείας	24 ώρες	50 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ $\text{A}\Sigma_{10}$ των οποίων δεν πρέπει να σημειώνεται υπέρβαση περισσότερες από 7 φορές ανά ημερολογιακό έτος	Θα υπολογιστεί βάσει δεδομένων και θα είναι ισοδύναμο με την οριακή τιμή του σταδίου 1	1η Ιανουαρίου 2010
2. Ετήσια οριακή τιμή για την προστασία της ανθρώπινης υγείας	Ημερολογιακό έτος	20 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ $\text{A}\Sigma_{10}$	50 % την 1η Ιανουαρίου 2005, μειούμενο κατόπιν κάθε 12 μήνες κατά ίσο ετήσιο ποσοστό, ώστε να φθάσει το 0 % την 1η Ιανουαρίου 2010	1η Ιανουαρίου 2010

(1) Ενδεικτικές οριακές τιμές που θα αναθεωρηθούν βάσει των νέων πληροφοριών για τις επιπτώσεις στην υγεία και το περιβάλλον, την τεχνική εφικτότητα και βάσει της πείρας από την εφαρμογή των οριακών τιμών του σταδίου 1 στα κράτη μέλη.»

Η οδηγία 2008/50

19 Κατά τη δεύτερη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας 2008/50:

«Για να προστατευθεί η ανθρώπινη υγεία και το περιβάλλον γενικότερα, είναι ιδιαίτερα σημαντικό να καταπολεμηθούν οι εκπομπές ρύπων στην πηγή και να εντοπισθούν και εφαρμοσθούν τα αποτελεσματικότερα μέτρα για τη μείωση των εκπομπών σε τοπικό, εθνικό και κοινοτικό επίπεδο. Γι' αυτόν το λόγο θα πρέπει να αποφεύγονται, να προλαμβάνονται ή να μειώνονται οι εκπομπές επικίνδυνων ατμοσφαιρικών ρύπων, θέτοντας παράλληλα κατάλληλους στόχους για τον ατμοσφαιρικό αέρα που να λαμβάνουν υπόψη τα αντίστοιχα πρότυπα, τις κατευθυντήριες γραμμές και τα προγράμματα του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας.»

20 Το άρθρο 1 της οδηγίας 2008/50, το οποίο φέρει τον τίτλο «Αντικείμενο», ορίζει στα σημεία 1 έως 3 τα ακόλουθα:

«Τα μέτρα που θεσπίζονται με την παρούσα οδηγία έχουν ως στόχο:

- 1) τον προσδιορισμό και καθορισμό των στόχων για την ποιότητα του ατμοσφαιρικού αέρα, ώστε να αποφεύγονται, να προλαμβάνονται ή να μειώνονται οι επιβλαβείς επιπτώσεις στην ανθρώπινη υγεία και στο σύνολο του περιβάλλοντος·
- 2) την εκτίμηση της ποιότητας του ατμοσφαιρικού αέρα στα κράτη μέλη βάσει κοινών μεθόδων και κριτηρίων·
- 3) τη συγκέντρωση πληροφοριών όσον αφορά την ποιότητα του ατμοσφαιρικού αέρα, ώστε να διευκολυνθεί η καταπολέμηση της ατμοσφαιρικής ρύπανσης και των οχλήσεων καθώς και η παρακολούθηση των μακροπρόθεσμων τάσεων και βελτιώσεων που προκύπτουν από τα εθνικά και κοινοτικά μέτρα».

21 Το άρθρο 2 της εν λόγω οδηγίας, το οποίο επιγράφεται «Ορισμοί», προβλέπει στα σημεία 5, 7, 8, 16 έως 18 και 24 τα εξής:

«Κατά την έννοια της παρούσας οδηγίας, νοείται ως:

[...]

- 5) “οριακή τιμή”: επίπεδο καθοριζόμενο βάσει επιστημονικών γνώσεων, με σκοπό να αποφεύγονται, να προλαμβάνονται ή να μειώνονται οι επιβλαβείς επιπτώσεις στην ανθρώπινη υγεία και/ή στο σύνολο του περιβάλλοντος, το οποίο πρέπει να επιτευχθεί εντός δεδομένης προθεσμίας χωρίς εν συνεχεία υπερβάσεις·

[...]

- 7) “περιθώριο ανοχής”: το ποσοστό της οριακής τιμής κατά το οποίο επιτρέπεται να γίνεται υπέρβασή της σύμφωνα με τους όρους της παρούσας οδηγίας·

- 8) “σχέδια για την ποιότητα του αέρα”: τα σχέδια που ορίζουν μέτρα για την επίτευξη των οριακών τιμών ή των τιμών στόχων·

[...]

- 16) “ζώνη”: τμήμα του εδάφους κράτους μέλους που οριοθετείται από αυτό το κράτος μέλος για λόγους εκτίμησης και διαχείρισης της ποιότητας του αέρα·

- 17) “οικισμός”: ζώνη αστικού χαρακτήρα της οποίας ο πληθυσμός υπερβαίνει τους 250 000 κατοίκους ή, όταν ο πληθυσμός είναι μικρότερος ή ίσος των 250 000 κατοίκων, με συγκεκριμένη πληθυσμιακή πυκνότητα ανά km² που καθορίζεται από τα κράτη μέλη·

- 18) “ΑΣ₁₀”: τα σωματίδια που διέρχονται διά στομίου κατά μέγεθος διαλογής, όπως ορίζεται στη μέθοδο αναφοράς για τη δειγματοληψία και μέτρηση ΑΣ₁₀ (EN 12341), με αποτελεσματικότητα 50 % ως προς τη συγκράτηση των σωματιδίων αεροδυναμικής διαμέτρου 10 μm·

[...]

- 24) “οξειδία του αζώτου”: το άθροισμα της αναλογίας μείγματος κατ’ όγκον (ppbv) μονοξειδίου και διοξειδίου του αζώτου, εκφρασμένο σε μονάδες συγκέντρωσης κατά μάζα διοξειδίου του αζώτου (μg/m³)».
- 22 Το άρθρο 13 της οδηγίας 2008/50, το οποίο φέρει τον τίτλο «Οριακές τιμές και όρια συναγερμού για την προστασία της υγείας του ανθρώπου», προβλέπει στην παράγραφο 1 τα εξής:
- «Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε τα επίπεδα διοξειδίου του θείου, ΑΣ₁₀, μολύβδου και μονοξειδίου του άνθρακα στον ατμοσφαιρικό αέρα να μην υπερβαίνουν στις ζώνες και τους οικισμούς τους τις οριακές τιμές του παραρτήματος XI.
- Ως προς το διοξείδιο του αζώτου και το βενζόλιο, απαγορεύεται κάθε υπέρβαση των οριακών τιμών του παραρτήματος XI μετά από τις αντίστοιχες ημερομηνίες που ορίζονται σε αυτό.
- Η συμμόρφωση προς αυτές τις απαιτήσεις εκτιμάται σύμφωνα με το παράρτημα III.
- Τα περιθώρια ανοχής του παραρτήματος XI εφαρμόζονται σύμφωνα με το άρθρο 22 παράγραφος 3 και το άρθρο 23 παράγραφος 1.»
- 23 Το άρθρο 23 της ανωτέρω οδηγίας, το οποίο φέρει τον τίτλο «Σχέδια για την ποιότητα του αέρα», ορίζει στην παράγραφο 1 τα ακόλουθα:
- «Όταν, σε συγκεκριμένες ζώνες ή οικισμούς, τα επίπεδα των ρύπων υπερβαίνουν κάθε οριακή τιμή ή τιμή στόχο, καθώς και κάθε αντίστοιχο περιθώριο ανοχής, τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε να εκπονούνται σχέδια για την ποιότητα του αέρα για τις εν λόγω ζώνες ή οικισμούς με σκοπό να επιτευχθούν οι αντίστοιχες οριακές τιμές ή οι τιμές στόχοι που αναφέρονται στα παραρτήματα XI και XIV.
- Σε περίπτωση υπερβάσεων αυτών των οριακών τιμών, για τις οποίες έχει ήδη παρέλθει η προβλεπόμενη προθεσμία, τα σχέδια για την ποιότητα του αέρα θα θεσπίζουν κατάλληλα μέτρα ώστε η περίοδος υπέρβασης να είναι όσο το δυνατόν συντομότερη. Τα σχέδια για την ποιότητα του αέρα μπορούν επιπροσθέτως να περιέχουν ειδικά μέτρα που αποσκοπούν στην προστασία ευαίσθητων ομάδων του πληθυσμού, περιλαμβανομένων των παιδιών.
- Τα εν λόγω σχέδια για την ποιότητα του αέρα περιλαμβάνουν τουλάχιστον τις πληροφορίες που αναφέρονται στο τμήμα Α του παραρτήματος XV και μπορεί να περιέχουν μέτρα σύμφωνα με το άρθρο 24. Τα εν λόγω σχέδια κοινοποιούνται αμελλητί στην Επιτροπή, το αργότερο δε δύο έτη μετά το τέλος του έτους κατά το οποίο παρατηρήθηκε η πρώτη υπέρβαση.
- Όταν πρέπει να εκπονηθούν ή να εφαρμοστούν σχέδια για περισσότερους του ενός ρύπους τα κράτη μέλη εκπονούν και εφαρμόζουν, ανάλογα με την περίπτωση, ολοκληρωμένα σχέδια για την ποιότητα του αέρα που καλύπτουν όλους τους συγκεκριμένους ρύπους.»
- 24 Το επιγραφόμενο «Κατάργηση και μεταβατικές διατάξεις» άρθρο 31 της εν λόγω οδηγίας προβλέπει στην παράγραφο 1 τα εξής:
- «Οι οδηγίες 96/62/ΕΚ, 1999/30/ΕΚ [...] καταργούνται από τις 11 Ιουνίου 2010, με την επιφύλαξη των υποχρεώσεων των κρατών μελών όσον αφορά τις προθεσμίες για τη μεταφορά στο εθνικό δίκαιο ή την εφαρμογή των εν λόγω οδηγιών.

[...]».

- 25 Το άρθρο 33 της οδηγίας 2008/50, το οποίο τιτλοφορείται «Μεταφορά στο εθνικό δίκαιο», προβλέπει στην παράγραφο 1 τα ακόλουθα:

«Τα κράτη μέλη θέτουν σε ισχύ τις νομοθετικές, κανονιστικές και διοικητικές διατάξεις που απαιτούνται για να συμμορφωθούν προς την παρούσα οδηγία πριν από τις 11 Ιουνίου 2010. Κοινοποιούν πάραυτα το κείμενο των ως άνω διατάξεων στην Επιτροπή.

[...]

- 26 Το τιτλοφορούμενο «Έναρξη ισχύος» άρθρο 34 της οδηγίας έχει ως εξής:

«Η παρούσα οδηγία αρχίζει να ισχύει την ημέρα της δημοσίευσής της στην *Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης*.»

- 27 Κατά το παράρτημα XI της εν λόγω οδηγίας, το οποίο φέρει τον τίτλο «Οριακές τιμές για την προστασία της υγείας του ανθρώπου»:

«[...]

B. Οριακές τιμές

Περίοδος μέσου όρου	Οριακή τιμή	Περιθώριο ανοχής	Ημερομηνία κατά την οποία πρέπει να έχει επιτευχθεί η οριακή τιμή
[...]			
Διοξείδιο του αζώτου			
1 ώρα	200 µg/m ³ , δεν πρέπει να υπερβαίνεται περισσότερο από 18 φορές σε ένα ημερολογιακό έτος	50 % στις 19 Ιουλίου 1999, μειούμενο από την 1η Ιανουαρίου 2001 και εν συνεχεία ανά εφεξής δωδεκάμηνο κατά ίσα ετήσια ποσοστά ώστε να καταλήξει σε 0 % την 1η Ιανουαρίου 2010	1η Ιανουαρίου 2010
Ημερολογιακό έτος	40 µg/m ³	50 % στις 19 Ιουλίου 1999, μειούμενο από την 1η Ιανουαρίου 2001 και εν συνεχεία ανά εφεξής δωδεκάμηνο κατά ίσα ετήσια ποσοστά ώστε να καταλήξει σε 0 % την 1η Ιανουαρίου 2010	1η Ιανουαρίου 2010
[...]			
ΑΣ ₁₀			
1 ημέρα	50 µg/m ³ , δεν πρέπει να υπερβαίνεται περισσότερο από 35 φορές ανά ημερολογιακό έτος	50 %	– ⁽¹⁾

Ημερολογιακό έτος	40 µg/m ³	20 %	– ⁽¹⁾
⁽¹⁾ Ισχύει ήδη από 1ης Ιανουαρίου 2005. [...]»			

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

- 28 Ο JP ζήτησε από το tribunal administratif de Cergy-Pontoise (διοικητικό πρωτοδικείο Cergy-Pontoise, Γαλλία), μεταξύ άλλων, αφενός, την ακύρωση της σιωπηρής απόφασης με την οποία ο νομάρχης του Val-d'Oise, που αποτελεί τμήμα του οικισμού του Παρισιού (Γαλλία), αρνήθηκε να λάβει τα αναγκαία μέτρα για την επίλυση των συνδεδόμενων με την ατμοσφαιρική ρύπανση στον εν λόγω οικισμό προβλημάτων υγείας του, τα οποία είχαν αρχίσει το 2003, και, αφετέρου, την εκ μέρους της Γαλλικής Δημοκρατίας καταβολή αποζημίωσης για τις διάφορες βλάβες τις οποίες ισχυρίζεται ότι υπέστη λόγω της ρύπανσης και αποτιμά σε 21 εκατομμύρια ευρώ.
- 29 Ο JP ζητεί, μεταξύ άλλων, αποζημίωση για βλάβη που αφορά την επιδείνωση της κατάστασης της υγείας του λόγω της υποβάθμισης της ποιότητας του ατμοσφαιρικού αέρα στον οικισμό του Παρισιού, όπου κατοικεί. Η υποβάθμιση οφείλεται στην εκ μέρους των γαλλικών αρχών παράβαση των υποχρεώσεων που υπέχουν δυνάμει της οδηγίας 2008/50.
- 30 Με απόφαση της 12ης Δεκεμβρίου 2017, το tribunal administratif de Cergy-Pontoise (διοικητικό πρωτοδικείο Cergy-Pontoise) απέρριψε το σύνολο των αιτημάτων του JP με το σκεπτικό, κατ' ουσίαν, ότι τα άρθρα 13 και 23 της οδηγίας 2008/50 δεν απονέμουν στους ιδιώτες κανένα δικαίωμα να λάβουν αποζημίωση για ενδεχόμενη βλάβη που υπέστησαν λόγω της υποβάθμισης της ποιότητας του αέρα.
- 31 Με δικόγραφο της 25ης Απριλίου 2018, ο JP άσκησε έφεση κατά της πρωτόδικης απόφασης ενώπιον του cour administrative d'appel de Versailles (διοικητικού εφετείου Βερσαλλιών, Γαλλία).
- 32 Ο Υπουργός Οικολογικής Μεταβάσεως ζητεί την απόρριψη της έφεσης.
- 33 Υπό τις συνθήκες αυτές, το cour administrative d'appel de Versailles (διοικητικό εφετείο Βερσαλλιών) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:
- «1) Έχουν οι εφαρμοστέοι κανόνες του δικαίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης που απορρέουν από το άρθρο 13, παράγραφος 1, και από το άρθρο 23, παράγραφος 1, της οδηγίας [2008/50] την έννοια ότι παρέχουν στους ιδιώτες, σε περίπτωση κατάφωρης παραβάσεως από κράτος μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης των υποχρεώσεων που απορρέουν από τις ως άνω διατάξεις, δικαίωμα λήψης αποζημιώσεως από το οικείο κράτος μέλος για τις βλάβες της υγείας τους που τελούν σε άμεση και βέβαιη αιτιώδη συνάφεια με την υποβάθμιση της ποιότητας του αέρα;
- 2) Αν υποτεθεί ότι οι προαναφερθείσες διατάξεις μπορούν πράγματι να θεμελιώσουν τέτοιο δικαίωμα αποζημιώσεως για τις βλάβες υγείας, από ποιες προϋποθέσεις εξαρτάται η θεμελίωση του εν λόγω δικαιώματος, ιδίως σε σχέση με τον χρόνο κατά τον οποίο πρέπει να εκτιμηθεί κατά πόσον υφίσταται η καταλογιστέα στο οικείο κράτος μέλος παράβαση;»

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Επί του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος

- 34 Κατά πάγια νομολογία, στο πλαίσιο της διαδικασίας συνεργασίας μεταξύ των εθνικών δικαστηρίων και του Δικαστηρίου την οποία θεσπίζει το άρθρο 267 ΣΛΕΕ, στο Δικαστήριο απόκειται να δώσει στον εθνικό δικαστή χρήσιμη απάντηση που να του παρέχει τη δυνατότητα επίλυσης της διαφοράς της οποίας έχει επιληφθεί. Υπό το πρίσμα αυτό, το Δικαστήριο έχει τη δυνατότητα να αναδιατυπώσει, εφόσον είναι αναγκαίο, τα προδικαστικά ερωτήματα που του υποβάλλονται. Επιπλέον, το Δικαστήριο ενδέχεται να χρειαστεί να λάβει υπόψη τους κανόνες του δικαίου της Ένωσης στους οποίους δεν αναφέρθηκε ο εθνικός δικαστής με το ερώτημά του (απόφαση της 15ης Ιουλίου 2021, Ministrstvo za obrambo, C-742/19, EU:C:2021:597, σκέψη 31). Πράγματι, το γεγονός ότι, από τυπικής απόψεως, ένα εθνικό δικαστήριο διατύπωσε προδικαστικό ερώτημα παραπέμποντας σε ορισμένες διατάξεις του δικαίου της Ένωσης δεν εμποδίζει το Δικαστήριο να του παράσχει όλα τα ερμηνευτικά στοιχεία που μπορούν να είναι χρήσιμα για να αποφανθεί επί της υποθέσεως της οποίας έχει επιληφθεί, ανεξαρτήτως του αν στα υποβληθέντα ερωτήματα γίνεται μνεία των στοιχείων αυτών. Συναφώς, αποτελεί έργο του Δικαστηρίου να συναγάγει, από το σύνολο των στοιχείων που παρέχει το εθνικό δικαστήριο και, ιδίως, από το σκεπτικό της απόφασης περί παραπομπής, εκείνα τα στοιχεία του δικαίου της Ένωσης που χρήζουν ερμηνείας, λαμβανομένου υπόψη του αντικειμένου της διαφοράς (απόφαση της 22ας Ιουνίου 2022, Volvo και DAF Trucks, C-267/20, EU:C:2022:494, σκέψη 28).
- 35 Εν προκειμένω, από την απάντηση του αιτούντος δικαστηρίου στο αίτημα παροχής πληροφοριών που του απηύθυνε το Δικαστήριο προκύπτει ότι ο εκκαλών της κύριας δίκης ζητεί αποζημίωση για βλάβες τις οποίες υποστηρίζει ότι υπέστη λόγω των υπερβάσεων των οριακών τιμών συγκέντρωσης NO₂ και ΑΣ₁₀ που καθορίζονται στο παράρτημα XI της οδηγίας 2008/50 και οι οποίες έθιξαν την κατάσταση της υγείας του από το 2003.
- 36 Επισημαίνεται ότι, κατά το άρθρο 33, παράγραφος 1, και το άρθρο 34 της οδηγίας 2008/50, η οδηγία αυτή άρχισε να ισχύει την ημέρα της δημοσίευσής της στην *Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, ήτοι στις 11 Ιουνίου 2008, και υποχρέωσε τα κράτη μέλη να θέσουν σε ισχύ τις νομοθετικές, κανονιστικές και διοικητικές διατάξεις που απαιτούνται για να συμμορφωθούν προς αυτήν πριν από τις 11 Ιουνίου 2010. Εξάλλου, από το παράρτημα XI της εν λόγω οδηγίας συνάγεται ότι οι ημερομηνίες κατά τις οποίες έπρεπε να έχουν επιτευχθεί οι οριακές τιμές ήταν για, τα ΑΣ₁₀, η 1η Ιανουαρίου 2005 και, για το NO₂, η 1η Ιανουαρίου 2010.
- 37 Σύμφωνα με το άρθρο 31, παράγραφος 1, της οδηγίας 2008/50, η οδηγία αυτή αντικατέστησε, από τις 11 Ιουνίου 2010, μεταξύ άλλων, τις οδηγίες 96/62 και 1999/30.
- 38 Η οδηγία 96/62 τέθηκε σε ισχύ την 21η Νοεμβρίου 1996. Η εν λόγω οδηγία προέβλεπε στο άρθρο 7 και, σύμφωνα με το άρθρο της 13, παράγραφος 1, σε συνδυασμό με το άρθρο 12, παράγραφος 1, της οδηγίας 1999/30, από τις 19 Ιουλίου 2001, απαιτήσεις ανάλογες προς τις απορρέουσες από το άρθρο 13, παράγραφος 1, και από το άρθρο 23, παράγραφος 1, της οδηγίας 2008/50. Εντούτοις, η οδηγία 96/62 δεν καθόριζε τις οριακές τιμές της συγκέντρωσης ρύπων στον ατμοσφαιρικό αέρα. Σύμφωνα με το άρθρο 4, παράγραφος 5, της ανωτέρω οδηγίας, οι εν λόγω οριακές τιμές καθορίστηκαν με την οδηγία 1999/30. Ως ημερομηνίες κατά τις οποίες έπρεπε να επιτευχθούν οι προβλεπόμενες στα παραρτήματα II και III της τελευταίας αυτής οδηγίας τιμές, σύμφωνα με το άρθρο 4, παράγραφος 1, και το άρθρο 5, παράγραφος 1, αυτής, ορίστηκαν η 1η Ιανουαρίου 2005 για τα ΑΣ₁₀ και η 1η Ιανουαρίου 2010 για το NO₂.

- 39 Όπως συνάγεται από το άρθρο 9, παράγραφοι 1 και 3, της οδηγίας 1999/30, πριν από τις ανωτέρω ημερομηνίες εφαρμοστέες οριακές τιμές ήταν, με την επιφύλαξη των απαιτήσεων που απέρρεαν από το άρθρο 8, παράγραφοι 3 και 4, της οδηγίας 96/62, για τα ΑΣ₁₀, οι τιμές που καθορίζονταν στο παράρτημα I, πίνακας B, της οδηγίας 80/779 και, για το ΝΟ₂, εκείνες που καθορίζονταν στο παράρτημα I της οδηγίας 85/203, παραρτήματα στα οποία παρέπεμπε το άρθρο 3 των δύο τελευταίων οδηγιών.
- 40 Εξάλλου, καθόσον, σύμφωνα με τα στοιχεία τα οποία παρέσχε το αιτούν δικαστήριο, ο εκκαλών της κύριας δίκης ζητεί αποζημίωση για βλάβες που προβάλλει ότι υπέστη λόγω των υπερβάσεων των οριακών τιμών συγκέντρωσης σε ΝΟ₂ και ΑΣ₁₀, βλάβες «οι οποίες άρχισαν το 2003», δεν αποκλείεται το άρθρο 7 της οδηγίας 80/779 και το άρθρο 7 της οδηγίας 85/203, τα οποία, όπως προκύπτει επίσης από το άρθρο 9, παράγραφοι 1 και 3, της οδηγίας 1999/30, καταργήθηκαν από τις 19 Ιουλίου 2001, να αποδειχθούν κρίσιμα για την επίλυση της διαφοράς της κύριας δίκης.
- 41 Λαμβανομένης υπόψη της χρονικής περιόδου στην οποία αναφέρθηκε επομένως το αιτούν δικαστήριο με τις επισημάνσεις του, πρέπει να ληφθούν υπόψη όχι μόνον οι κρίσιμες διατάξεις της οδηγίας 2008/50, αλλά και αυτές των οδηγιών 96/62, 1999/30, 80/779 και 85/203.
- 42 Κατά συνέπεια, υπό το πρίσμα της νομολογίας που υπομνήσθηκε στη σκέψη 34 της παρούσας απόφασης, πρέπει να γίνει δεκτό ότι, με το πρώτο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινιστεί αν το άρθρο 13, παράγραφος 1, και το άρθρο 23, παράγραφος 1, της οδηγίας 2008/50, τα άρθρα 7 και 8 της οδηγίας 96/62, το άρθρο 4, παράγραφος 1, και το άρθρο 5, παράγραφος 1, της οδηγίας 1999/30 καθώς και τα άρθρα 3 και 7 των οδηγιών 80/779 και 85/203 έχουν την έννοια ότι αποσκοπούν στην απονομή στους ιδιώτες ατομικών δικαιωμάτων δυνάμενων να θεμελιώσουν υπέρ αυτών αξίωση αποζημίωσης έναντι κράτους μέλους δυνάμει της αρχής της ευθύνης του Δημοσίου για ζημίες που προκαλούνται στους ιδιώτες από παραβιάσεις του δικαίου της Ένωσης καταλογιστέες στο Δημόσιο.
- 43 Συναφώς, από πάγια νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει ότι η αρχή της ευθύνης του Δημοσίου για ζημίες οι οποίες προκαλούνται στους ιδιώτες από παραβιάσεις του δικαίου της Ένωσης καταλογιστέες στο Δημόσιο είναι σύμφυτη προς το σύστημα των Συνθηκών στις οποίες στηρίζεται η Ένωση (απόφαση της 18ης Ιανουαρίου 2022, Thelen Technopark Berlin, C-261/20, EU:C:2022:33, σκέψη 42 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία). Η αρχή αυτή ισχύει σε όλες τις περιπτώσεις παραβίασης του δικαίου της Ένωσης από κράτος μέλος, τούτο δε ανεξαρτήτως του ποια δημόσια αρχή διέπραξε την παραβίαση (απόφαση της 19ης Δεκεμβρίου 2019, Deutsche Umwelthilfe, C-752/18, EU:C:2019:1114, σκέψη 55 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 44 Όσον αφορά τις προϋποθέσεις για τη θεμελίωση της εν λόγω ευθύνης, το Δικαστήριο έχει επανειλημμένως κρίνει ότι οι ζημιωθέντες ιδιώτες έχουν δικαίωμα αποζημίωσης εφόσον συντρέχουν τρεις προϋποθέσεις, συγκεκριμένα δε εφόσον ο παραβιαζόμενος κανόνας του δικαίου της Ένωσης αποσκοπεί στην απονομή δικαιωμάτων στους ιδιώτες, η παράβαση του κανόνα αυτού είναι κατάφωρη και υφίσταται άμεση αιτιώδης συνάφεια μεταξύ της εν λόγω παράβασης και της ζημίας που υπέστησαν οι ιδιώτες [απόφαση της 28ης Ιουνίου 2022, Επιτροπή κατά Ισπανίας (Παραβίαση του δικαίου της Ένωσης από τον νομοθέτη), C-278/20, EU:C:2022:503, σκέψη 31 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία].
- 45 Επομένως, μόνον η παράβαση κανόνα του δικαίου της Ένωσης που αποσκοπεί στην απονομή δικαιωμάτων στους ιδιώτες μπορεί, σύμφωνα με την πρώτη από τις τρεις προαναφερθείσες προϋποθέσεις, να θεμελιώσει ευθύνη του Δημοσίου.

- 46 Κατά πάγια νομολογία, τα δικαιώματα αυτά γεννώνται όχι μόνον όταν τούτο προβλέπεται ρητώς σε διατάξεις του δικαίου της Ένωσης, αλλά και λόγω θετικών ή αρνητικών σαφών υποχρεώσεων που αυτές επιβάλλουν τόσο στους ιδιώτες όσο και στα κράτη μέλη και στα θεσμικά όργανα της Ένωσης (πρβλ. αποφάσεις της 5ης Φεβρουαρίου 1963, van Gend & Loos, 26/62, EU:C:1963:1, σ. 868· της 19ης Νοεμβρίου 1991, Francovich κ.λπ., C-6/90 και C-9/90, EU:C:1991:428, σκέψη 31· της 20ής Σεπτεμβρίου 2001, Courage και Crehan, C-453/99, EU:C:2001:465, σκέψη 19, καθώς και της 11ης Νοεμβρίου 2021, Stichting Cartel Compensation και Equilib Netherlands, C-819/19, EU:C:2021:904, σκέψη 47).
- 47 Η εκ μέρους κράτους μέλους παράβαση τέτοιων θετικών ή αρνητικών υποχρεώσεων είναι ικανή να εμποδίσει τους ενδιαφερόμενους ιδιώτες να ασκήσουν τα δικαιώματα τα οποία τους απονέμουν σιωπηρώς οι σχετικές διατάξεις του δικαίου της Ένωσης και τα οποία οι ιδιώτες θα πρέπει να μπορούν να επικαλούνται σε εθνικό επίπεδο και, συνακόλουθα, είναι ικανή να μεταβάλει την έννομη κατάσταση την οποία οι εν λόγω διατάξεις σκοπούν να δημιουργήσουν γι' αυτούς [πρβλ. αποφάσεις της 4ης Οκτωβρίου 2018, Kantarev, C-571/16, EU:C:2018:807, σκέψεις 103 και 104, καθώς και της 10ης Δεκεμβρίου 2020, Euromin Holdings (Cyprus), C-735/19, EU:C:2020:1014, σκέψη 90]. Ως εκ τούτου, για την πλήρη αποτελεσματικότητα των εν λόγω κανόνων του δικαίου της Ένωσης και την προστασία των δικαιωμάτων που αυτοί σκοπούν να παράσχουν απαιτείται οι ιδιώτες να έχουν τη δυνατότητα να αποζημιωθούν (πρβλ. απόφαση της 19ης Νοεμβρίου 1991, Francovich κ.λπ., C-6/90 και C-9/90, EU:C:1991:428, σκέψεις 33 και 34), τούτο δε ανεξαρτήτως του ζητήματος αν οι επίμαχες διατάξεις έχουν άμεσο αποτέλεσμα, δεδομένου ότι η εν λόγω ιδιότητα δεν είναι ούτε αναγκαία (πρβλ. απόφαση της 5ης Μαρτίου 1996, Brasserie du pêcheur και Factortame, C-46/93 και C-48/93, EU:C:1996:79, σκέψεις 18 έως 22) ούτε αφ' εαυτής επαρκής (πρβλ. απόφαση της 11ης Ιουνίου 2015, Berlington Hungary κ.λπ., C-98/14, EU:C:2015:386, σκέψεις 108 και 109) για την πλήρωση της πρώτης από τις τρεις προϋποθέσεις που υπομνήσθηκαν στη σκέψη 44 της παρούσας απόφασης.
- 48 Εν προκειμένω, οι οδηγίες 2008/50, 96/62, 1999/30, 80/779 και 85/203 επιβάλλουν κατ' ουσίαν στα κράτη μέλη, αφενός, υποχρέωση να μεριμνούν ώστε τα επίπεδα, μεταξύ άλλων, των ΑΣ₁₀ και του ΝΟ₂ να μην υπερβαίνουν, στο αντίστοιχο έδαφός τους και από ορισμένες ημερομηνίες και εφεξής, τις οριακές τιμές που οι οδηγίες καθορίζουν και, αφετέρου, όταν παρά ταύτα σημειώνεται υπέρβαση των οριακών τιμών, υποχρέωση να θεσπίζουν κατάλληλα μέτρα για την αντιμετώπιση των υπερβάσεων, ιδίως στο πλαίσιο σχεδίων για την ποιότητα του αέρα.
- 49 Όσον αφορά την πρώτη υποχρέωση, επισημαίνεται ότι οι οριακές τιμές προσδιορίζουν την ακριβή συγκέντρωση του οικείου ρύπου στον ατμοσφαιρικό αέρα, εκφρασμένη σε $\mu\text{g}/\text{m}^3$ και λαμβανομένων ενδεχομένως υπόψη των περιθωρίων ανοχής, της οποίας την υπέρβαση πρέπει να αποφύγουν τα κράτη μέλη σε όλες τις ζώνες και τους οικισμούς τους.
- 50 Όσον αφορά τη δεύτερη υποχρέωση, το Δικαστήριο έχει κρίνει, όσον αφορά την οδηγία 2008/50, ότι από το άρθρο 23, παράγραφος 1, της οδηγίας αυτής προκύπτει ότι, ναι μεν τα κράτη μέλη διαθέτουν ορισμένο βαθμό διακριτικής ευχέρειας όταν αποφασίζουν ποια μέτρα θα λάβουν, πλην όμως τα μέτρα αυτά πρέπει, εν πάση περιπτώσει, να εξασφαλίζουν ότι η περίοδος υπέρβασης των οριακών τιμών που έχουν καθοριστεί για τον οικείο ρύπο θα είναι η συντομότερη δυνατή [απόφαση της 10ης Νοεμβρίου 2020, Επιτροπή κατά Ιταλίας (Οριακές τιμές – ΑΣ₁₀), C-644/18, EU:C:2020:895, σκέψη 136].
- 51 Επιπλέον, το Δικαστήριο έχει βεβαίως κρίνει ότι το άρθρο 7, παράγραφος 3, της οδηγίας 96/62, το οποίο προβλέπει υποχρέωση ανάλογη προς την προβλεπόμενη στο άρθρο 23, παράγραφος 1, της οδηγίας 2008/50, δεν επέβαλλε στα κράτη μέλη να λαμβάνουν μέτρα που να διασφαλίζουν ότι δεν

θα υπάρξει καμία υπέρβαση, αλλά μόνον να λαμβάνουν μέτρα ικανά να μειώσουν στο ελάχιστο τον κίνδυνο υπέρβασης και τη διάρκειά του, λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των σχετικών συγκυριών και εμπλεκόμενων συμφερόντων. Εντούτοις, το Δικαστήριο έχει επίσης επισημάνει ότι η ανωτέρω διάταξη έθετε όρια για την άσκηση της διακριτικής ευχέρειας, των οποίων μπορεί να γίνει επίκληση ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων, προκειμένου τα μέτρα που πρέπει να περιέχει το σχέδιο δράσεως να προσαρμοστούν στον σκοπό μείωσης του κινδύνου υπέρβασης και περιορισμού της διάρκειάς του, λαμβανομένης υπόψη της ισορροπίας που πρέπει να εξασφαλιστεί μεταξύ του σκοπού αυτού και των διαφόρων εμπλεκόμενων δημοσίων και ιδιωτικών συμφερόντων (πρβλ. απόφαση της 25ης Ιουλίου 2008, Janeczek, C-237/07, EU:C:2008:447, σκέψεις 44 έως 46).

- 52 Η ίδια ερμηνεία επιβάλλεται κατ' ουσίαν και για τις απορρέουσες από το άρθρο 8, παράγραφοι 3 και 4, της οδηγίας 96/62 υποχρεώσεις.
- 53 Όσον αφορά το άρθρο 7 της οδηγίας 80/779 και το άρθρο 7 της οδηγίας 85/203, επισημαίνεται ότι, σε περίπτωση υπερβάσεων οριακών τιμών, τα ανωτέρω άρθρα επέβαλλαν στα κράτη μέλη να λαμβάνουν μέτρα ικανά ώστε, αντιστοίχως, να «αποφευχθεί η επανάληψή τους» και να τις «αντιμετωπίσουν».
- 54 Από τα ανωτέρω συνάγεται βεβαίως ότι το άρθρο 13, παράγραφος 1, και το άρθρο 23, παράγραφος 1, της οδηγίας 2008/50 προβλέπουν, όπως και οι ανάλογες διατάξεις των οδηγιών 96/62, 1999/30, 80/779 και 85/203, αρκούντως σαφείς και ακριβείς υποχρεώσεις όσον αφορά το αποτέλεσμα που τα κράτη μέλη οφείλουν να διασφαλίζουν.
- 55 Εντούτοις, οι εν λόγω υποχρεώσεις εξυπηρετούν, όπως συνάγεται από το άρθρο 1 των οδηγιών που μνημονεύθηκαν στην προηγούμενη σκέψη καθώς και, μεταξύ άλλων, από τη δεύτερη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας 2008/50, γενικό σκοπό προστασίας της ανθρώπινης υγείας και του συνόλου του περιβάλλοντος.
- 56 Επομένως, πέραν του ότι οι επίμαχες διατάξεις της οδηγίας 2008/50 και των προγενέστερων αυτής οδηγιών δεν απονέμουν ρητώς σχετικά δικαιώματα στους ιδιώτες, βάσει των υποχρεώσεων οι οποίες προβλέπονται στις διατάξεις αυτές προς επίτευξη του προαναφερθέντος γενικού σκοπού δεν είναι δυνατόν να θεωρηθεί ότι ιδιώτες ή κατηγορίες ιδιωτών απέκτησαν εν προκειμένω σιωπηρώς, λόγω των ανωτέρω υποχρεώσεων, ατομικά δικαιώματα των οποίων η προσβολή θα μπορούσε να θεμελιώσει την ευθύνη κράτους μέλους για ζημίες προκληθείσες στους ιδιώτες.
- 57 Από το σύνολο των προεκτεθέντων προκύπτει ότι δεν πληρούται η πρώτη από τις τρεις σωρευτικές προϋποθέσεις που υπομνήσθηκαν στη σκέψη 44 της παρούσας απόφασης.
- 58 Τούτου λεχθέντος, η ανωτέρω διαπίστωση δεν μεταβάλλεται από το γεγονός ότι, εφόσον κράτος μέλος δεν έχει συμμορφωθεί προς τις οριακές τιμές που προβλέπονται στο άρθρο 13, παράγραφος 1, της οδηγίας 2008/50 και στις ανάλογες διατάξεις των προγενέστερων αυτής οδηγιών, οι ενδιαφερόμενοι ιδιώτες πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να επιτύχουν, προσφεύγοντας εν ανάγκη στα αρμόδια δικαστήρια, τη λήψη από τις αρμόδιες αρχές των μέτρων που απαιτούνται δυνάμει των ανωτέρω οδηγιών (πρβλ. αποφάσεις της 19ης Νοεμβρίου 2014, ClientEarth, C-404/13, EU:C:2014:2382, σκέψη 56 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία, καθώς και της 19ης Δεκεμβρίου 2019, Deutsche Umwelthilfe, C-752/18, EU:C:2019:1114, σκέψη 56).

- 59 Συναφώς, υπενθυμίζεται ότι, όσον αφορά το άρθρο 7, παράγραφος 3, της οδηγίας 96/62, το Δικαστήριο έχει επισημάνει ότι τα φυσικά ή νομικά πρόσωπα που θίγονται άμεσα από τον κίνδυνο υπέρβασης οριακών τιμών ή ορίων συναγερμού πρέπει να μπορούν να επιτύχουν, προσφεύγοντας εν ανάγκη στα αρμόδια δικαστήρια, την εκπόνηση από τις αρμόδιες αρχές σχεδίου δράσεως όταν υπάρχει τέτοιος κίνδυνος (απόφαση της 25ης Ιουλίου 2008, Janecsek, C-237/07, EU:C:2008:447, σκέψη 39).
- 60 Ομοίως, όσον αφορά το άρθρο 23, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, της οδηγίας 2008/50, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι τα φυσικά ή νομικά πρόσωπα τα οποία αφορά άμεσα η υπέρβαση των εν λόγω οριακών τιμών μετά την 1η Ιανουαρίου 2010 πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να επιτύχουν, προσφεύγοντας εν ανάγκη στα αρμόδια δικαστήρια, την εκπόνηση από τις αρμόδιες αρχές σχεδίου για την ποιότητα του αέρα σύμφωνα με το άρθρο 23, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, εφόσον το κράτος μέλος δεν έχει συμμορφωθεί προς τις επιταγές του άρθρου 13, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, της ως άνω οδηγίας, και ταυτόχρονα δεν έχει ζητήσει παράταση της σχετικής προθεσμίας υπό τους όρους που προβλέπονται στο άρθρο της 22 (απόφαση της 19ης Νοεμβρίου 2014, ClientEarth, C-404/13, EU:C:2014:2382, σκέψη 56).
- 61 Σύμφωνα με τα εκτεθέντα στις σκέψεις 52 και 53 της παρούσας απόφασης, η ίδια ερμηνεία ισχύει και όσον αφορά την αποτελεσματική εφαρμογή του άρθρου 7 της οδηγίας 80/779, του άρθρου 7 της οδηγίας 85/203 καθώς και του άρθρου 8, παράγραφοι 3 και 4, της οδηγίας 96/62.
- 62 Εντούτοις, η κατά τα προεκτεθέντα αναγνωριζόμενη από τη νομολογία του Δικαστηρίου δυνατότητα, η οποία απορρέει ειδικότερα από την αρχή της αποτελεσματικότητας του δικαίου της Ένωσης, αποτελεσματικότητας στην οποία οι θιγόμενοι ιδιώτες δικαιούνται να συνεισφέρουν κινώντας διοικητικές ή δικαστικές διαδικασίες λόγω της ιδιαίτερης κατάστασης στην οποία βρίσκονται, δεν συνεπάγεται ότι οι υποχρεώσεις που προκύπτουν από το άρθρο 13, παράγραφος 1, και το άρθρο 23, παράγραφος 1, της οδηγίας 2008/50 καθώς και από τις ανάλογες διατάξεις των προγενέστερων αυτής οδηγιών είχαν ως σκοπό την απονομή στους ενδιαφερομένους ατομικών δικαιωμάτων, κατά την έννοια της πρώτης εκ των τριών προϋποθέσεων που υπομνήσθηκαν στη σκέψη 44 της παρούσας απόφασης, και ότι η παράβαση των ως άνω υποχρεώσεων είναι, συνεπώς, ικανή να μεταβάλλει έννομη κατάσταση την οποία οι ανωτέρω διατάξεις σκοπούσαν να δημιουργήσουν για τους ιδιώτες.
- 63 Πρέπει να προστεθεί ότι το συμπέρασμα το οποίο εκτέθηκε στη σκέψη 57 της παρούσας απόφασης δεν αποκλείει τη δυνατότητα θεμελίωσης της ευθύνης του Δημοσίου υπό λιγότερο περιοριστικές προϋποθέσεις βάσει του εθνικού δικαίου [απόφαση της 28ης Ιουνίου 2022, Επιτροπή κατά Ισπανίας (Παραβίαση του δικαίου της Ένωσης από τον νομοθέτη), C-278/20, EU:C:2022:503, σκέψη 32 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία] και ότι, ενδεχομένως, παραβάσεις των υποχρεώσεων που απορρέουν από το άρθρο 13, παράγραφος 1, και από το άρθρο 23, παράγραφος 1, της οδηγίας 2008/50 καθώς και από τις λοιπές διατάξεις του δικαίου της Ένωσης που μνημονεύονται στη σκέψη 42 της παρούσας απόφασης μπορούν να ληφθούν υπόψη ως στοιχείο το οποίο μπορεί να είναι κρίσιμο για τη θεμελίωση της ευθύνης των δημόσιων αρχών σε έρεισμα διαφορετικό από το δίκαιο της Ένωσης.
- 64 Το ανωτέρω συμπέρασμα δεν αποκλείει ούτε την ενδεχόμενη έκδοση, εκ μέρους των δικαστηρίων του οικείου κράτους μέλους, διαταγών συνοδευόμενων από χρηματικές ποινές με σκοπό να διασφαλιστεί η εκ μέρους του κράτους αυτού τήρηση των υποχρεώσεων που απορρέουν από το άρθρο 13, παράγραφος 1, και από το άρθρο 23, παράγραφος 1, της οδηγίας 2008/50 καθώς και

από τις ανάλογες διατάξεις των προγενέστερων αυτής οδηγιών, όπως είναι οι συνοδευόμενες από χρηματικές ποινές διαταγές τις οποίες εξέδωσε το Conseil d'État (Συμβούλιο της Επικρατείας, Γαλλία) με πλείονες πρόσφατες αποφάσεις του.

- 65 Υπό το πρίσμα του συνόλου των προεκτεθέντων, στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι τα άρθρα 3 και 7 της οδηγίας 80/779, τα άρθρα 3 και 7 της οδηγίας 85/203, τα άρθρα 7 και 8 της οδηγίας 96/62, το άρθρο 4, παράγραφος 1, και το άρθρο 5, παράγραφος 1, της οδηγίας 1999/30 καθώς και το άρθρο 13, παράγραφος 1, και το άρθρο 23, παράγραφος 1, της οδηγίας 2008/50 έχουν την έννοια ότι δεν αποσκοπούν στην απονομή στους ιδιώτες ατομικών δικαιωμάτων δυνάμενων να θεμελιώσουν υπέρ αυτών αξίωση αποζημίωσης έναντι κράτους μέλους δυνάμει της αρχής της ευθύνης του Δημοσίου για ζημίες που προκαλούνται στους ιδιώτες από παραβιάσεις του δικαίου της Ένωσης καταλογιστέες στο Δημόσιο.

Επί του δευτέρου προδικαστικού ερωτήματος

- 66 Δεδομένης της απαντήσεως που δόθηκε στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα, παρέλκει η απάντηση στο δεύτερο προδικαστικό ερώτημα.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 67 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπύπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (τμήμα μείζονος συνθέσεως) αποφαινεται:

Τα άρθρα 3 και 7 της οδηγίας 80/779/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 15ης Ιουλίου 1980, όσον αφορά τις οριακές τιμές και τις καθοδηγητικές τιμές ποιότητας της ατμόσφαιρας για το διοξείδιο του θείου και τα αιωρούμενα σωματίδια, τα άρθρα 3 και 7 της οδηγίας 85/203/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 7ης Μαρτίου 1985, σχετικά με τις προδιαγραφές ποιότητας του αέρα για το διοξείδιο του αζώτου, τα άρθρα 7 και 8 της οδηγίας 96/62/ΕΚ του Συμβουλίου, της 27ης Σεπτεμβρίου 1996, για την εκτίμηση και τη διαχείριση της ποιότητας του αέρα του περιβάλλοντος, το άρθρο 4, παράγραφος 1, και το άρθρο 5, παράγραφος 1, της οδηγίας 1999/30/ΕΚ του Συμβουλίου, της 22ας Απριλίου 1999, σχετικά με τις οριακές τιμές διοξειδίου του θείου, διοξειδίου του αζώτου και οξειδίων του αζώτου, σωματιδίων και μολύβδου στον αέρα του περιβάλλοντος, καθώς και το άρθρο 13, παράγραφος 1, και το άρθρο 23, παράγραφος 1, της οδηγίας 2008/50/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 21ης Μαΐου 2008, για την ποιότητα του ατμοσφαιρικού αέρα και καθαρότερο αέρα για την Ευρώπη,

έχουν την έννοια ότι:

δεν αποσκοπούν στην απονομή στους ιδιώτες ατομικών δικαιωμάτων δυνάμενων να θεμελιώσουν υπέρ αυτών αξίωση αποζημίωσης έναντι κράτους μέλους δυνάμει της αρχής της ευθύνης του Δημοσίου για ζημίες που προκαλούνται στους ιδιώτες από παραβιάσεις του δικαίου της Ένωσης καταλογιστέες στο Δημόσιο.

(υπογραφές)